

Projekts Atbalsta instrumenti vardarbības ģimenē mazināšana

Projekta mērķis: izstrādāt un ieviest atbalsta instrumentus ģimenes funkcionalitātes stiprināšanai, lai novērstu un mazinātu vardarbību pret bērniem un vardarbību ģimenē, aptverot gan vardarbības gadījumus pret bērniem ģimenē un ārpusģimenes aprūpē, gan vardarbības gadījumus ģimenē pret pilngadīgām personām, t.sk. vardarbību pret partneri un vardarbību pret senioriem, kā arī īstenot izglītošanas un informēšanas pasākumus speciālistiem un sabiedrībai.

Subscribe

Share

Rūpes vai kontrole? Neredzamā vardarbība pret senioriem

Published less than a minute ago • 8 min read

Rūpes vai kontrole? Neredzamā vardarbība pret senioriem

Katru gadu 15. jūnijā pasaulē tiek atzīmēta Starptautiskā diena pret vardarbību pret senioriem (**World Elder Abuse Awareness Day**). Tās mērķis ir pievērst uzmanību vardarbībai, novārtā pamešanai un diskriminācijai, ar ko saskaras daudzi vecāka gadagājuma cilvēki visā pasaulē. [Apvienoto Nāciju Organizācija uzsver](#), ka vardarbība pret senioriem ir būtisks cilvēktiesību jautājums un sabiedrības veselības problēma, kas bieži paliek nepamanīta un noklusēta.

Saskaņā ar [Pasaules Veselības organizācijas \(PVO\) datiem](#) aptuveni viens no sešiem cilvēkiem vecumā virs 60 gadiem pēdējā gada laikā ir piedzīvojis kādu vardarbības veidu. Vienlaikus [starptautiski pētījumi](#) liecina, ka vardarbības izplatība senioru vidū dažādās valstīs svārstās aptuveni no 10 līdz 15 procentiem. Tomēr eksperti norāda, ka reālais vardarbības gadījumu skaits, visticamāk, ir ievērojami lielāks, jo daudzi cietušie par piedzīvoto klusē.

Turklāt senioru organizāciju pārstāvji norāda, ka vecāka gadagājuma cilvēkiem bieži ir grūti runāt par sarežģītām attiecībām ģimenē. Konflikti, kas pāraug vardarbībā, ar bērniem, mazbērniem, vedeklām vai znotiem nereti tiek uztverti kā privāta lieta, par kuru nav pieņemts dalīties ar citiem. "Tādēļ daudzi seniori ne vienmēr atpazīst emocionālās vardarbības pazīmes vai arī neuzskata savu pieredzi par pietiekami nopietnu, lai mēklētu palīdzību," secina psiholoģe Ieva Bite.

Emocionālā vardarbība

Emocionālā vardarbība ir viens no visbiežāk sastopamajiem vardarbības veidiem pret senioriem. Šī vardarbības forma var ietvert pazemošanu, iebiedēšanu, kontrolēšanu vai izolēšanu, negatīvi ietekmējot cilvēka pašvērtējumu un emocionālo labsajūtu.

Emocionālā vardarbība var izpausties arī kā regulāra kritizēšana, apsūkāšana vai nievājoši komentāri, draudi, ignorēšana, seniora viedokļa noniecināšana vai manipulēšana ar vainas sajūtu, sakot, ka viņš ir "nasta ģimenei", "vairs neko nesaprot" vai "nav spējīgs pieņemt lēmumus". Šādi izteikumi var būtiski ietekmēt cilvēka pašcieņu, radīt depresiju, trauksmi un sociālu izolāciju.

Īpaši bieži emocionālā vardarbība izpaužas starppaaudžu attiecībās. Seniori var piedzīvot regulāru noniecināšanu, pārmēģināšanu vai spiedienu no savu tuvāko cilvēku pusēs. Dažkārt tas notiek it kā rūpnieciskā pievēršanās, ar kuru seniori cenšas pieņemt

puses. Dažkārt tas nozīmē it kā iupejoties, piemēram, apsaubot seniora spēju pieņemt lēmumus vai ignorējot viņa vēlnes. Šādas situācijas ne vienmēr tiek atpazītas kā vardarbība, jo tās norisinās ģimenes lokā un bieži tiek skaidrotas kā „raksturu nesaderība” vai „palīdzība cilvēkam, kurš pats nesaprot”.

Psiholoģe Ieva Bite norāda, ka vardarbība pret senioriem visbiežāk izpaužas emocionālā un finansiālā formā vai kā novārtā pamešana. Vardarbība var izraisīt depresiju, trauksmi, kaunu, dusmas, sociālu izolāciju, fiziskās veselības pasliktināšanos, biežākas hospitalizācijas, priekšlaicīgu nonākšanu institūcijās un arī priekšlaicīgas nāves risku.

Finansiālā izmantošana

Finansiālā vardarbība ir viena no [straujāk augošajām vardarbības formām](#) pret senioriem. Ekonomiskā vardarbība var ietvert nelikumīgu vai neatļautu personas līdzekļu, īpašuma vai finanšu resursu izmantošanu. Tā var izpausties arī kā spiediens aizdot vai atdot naudu, bankas kartes vai konta pārņemšana, piespiešana parakstīt dokumentus, īpašuma izkrāpšana vai regulāra naudas pieprasīšana emocionāla spiediena rezultātā. Bieži finansiālo vardarbību īsteno nevis svešinieki, bet ģimenes locekļi, kuri izmanto seniora uzticēšanos vai atkarību no ģimenes attiecībām.

Kāpēc seniori bieži klusē?

Viena no būtiskākajām problēmām vardarbības pret senioriem novēršanā ir zemais ziņošanas līmenis. [Pētījumi liecina](#), ka tiek atklāta tikai neliela daļa vardarbības gadījumu. Seniori bieži klusē, jo baidās zaudēt attiecības ar bērniem vai mazbērniem, izjūt kaunu un vainas sajūtu, ir emocionāli vai finansiāli atkarīgi no vardarbības veicēja, baidās palikt vieni vai netic iespējai saņemt palīdzību. Daudzi vecāka gadagājuma cilvēki ir uzauguši laikā, kad ģimenes problēmas netika apspriestas ārpus mājām un palīdzības meklēšana tika uzskatīta par kaunpilnu.

Klusēšanu bieži veicina arī grūtības pieņemt domu, ka vardarbību īsteno cilvēki, kuriem būtu jā rūpējas par seniora labklājību. Daudziem ir grūti savienot priekšstatu par mīļoto bērnu, dzīvesbiedru vai citu tuvinieku ar vardarbīgu uzvedību. Tādēļ notiekošais tiek attaisnots, minimizēts vai noliegts. “Klusēšanu veicina arī bailes par iespējamu ievietošanu aprūpes iestādē un neticība tam, ka palīdzības meklēšana varētu uzlabot situāciju,” novērojusi I. Bite.

Centra MARTA 2018. gadā apkopotie [WHOSEFVA projekta rezultāti](#) liecina, ka vecāka gadagājuma sievietes par vardarbību bieži nerunā pat ar veselības aprūpes speciālistiem. Norādīts, ka pasaulē aptuveni 80% sieviešu par piedzīvoto vardarbību nevienam neziņo. Pētījumā iesaistītie Latvijas ārsti atzina, ka vecāka gadagājuma sievietes bieži nevēlas runāt par vardarbību pat ar ģimenes ārstiem vai aprūpētājiem. Daļa cietušo, saņemot medicīnisko palīdzību, lūdz neiesaistīt policiju un neziņot par notikušo. Mediķi arī atzina, ka dažas sievietes, uzzinot par iespējamu ziņošanu policijai, pat draudējušas vairs nesaukt neatliekamo medicīnisko palīdzību vai paudušas pašnāvnieciskas domas. Tas liecina par dziļām bailēm un sarežģītu emocionālo atkarību no vardarbības veicēja.

WHOSEFVA projekta diskusijās iesaistītie Latvijas veselības aprūpes speciālisti norādīja, ka vecāka gadagājuma sievietes krīzes situācijās biežāk zvana neatliekamajai medicīniskajai palīdzībai nekā policijai. Pētījumā minēts, ka aptuveni puse no neatliekamās palīdzības izsaukumiem, ko veic vecāka gadagājuma sievietes, saistīti ar vardarbības pieredzi.

“Skaļi par savām problēmām ģimēnē – par attiecībām ar bērniem, mazbērniem, vedeklām utt. – reti kurš runā un dalās, bet konflikti ģimenēs ir pazīstama lieta,” atzīst biedrības “Vecmāmiņas.lv” valdes priekšsēdētāja Ināra Pučuka. Viņa piebilst, ka senioriem nereti trūkst zināšanu, kā atpazīt emocionālo vardarbību ģimenē, starppaaudžu attiecībās, tāpēc padziļināta informācija par to ir papildu atbalsts.

Vecumdiskriminācija jeb eidžisms

Vardarbība pret senioriem ir cieši saistīta ar vecumdiskrimināciju jeb eidžismu. [PVO definē](#) vecumdiskrimināciju kā stereotipus, aizspriedumus un diskrimināciju cilvēka vecuma dēļ. Vecumdiskriminācija var izpausties kā pieņēmums, ka seniors nespēj pieņemt lēmumus, seniora viedokļa ignorēšana, pazemojoši jokī par vecumu vai automātiska uzskatīšana par bezpalīdzīgu. Šādi priekšstati ietekmē ne tikai individuālas attiecības, bet arī institucionālus lēmumus veselības aprūpē, sociālajā aprūpē un darba tirgū.

“Īpaši ievainojami ir seniori ar veselības problēmām vai kognitīviem traucējumiem. Lai gan lielākajai daļai senioru kognitīvās spējas saglabājas labā līmenī, daļai cilvēku attīstās demence vai citas veselības problēmas, kas var palielināt atstumtības un vardarbības risku,” skaidro I. Bite.

Ieteikumi speciālistiem

Vecumdienas bieži saistās ar pārmaiņām – pensionēšanos, tuvinieku un draugu zaudējumu, veselības problēmām vai vientulību. Daļai vecāka gadagājuma cilvēku ir arī depresijas simptomi, bezpalīdzības sajūta un pastāv sociālās izolācijas risks. Šādos apstākļos īpaši nozīmīga kļūst cieņpilna attieksme, sociālais atbalsts un iespēja senioram saglabāt aktīvu līdzdalību sabiedrībā.

Vardarbība pret senioriem nav privāta problēma – tā ir sabiedrības atbildība. Tās novēršanai nepieciešama gan profesionāļu iesaiste, gan sabiedrības izpratne par senioru tiesībām un cieņu. Eksperti uzsver, ka vardarbības atpazīšanā nozīmīga loma ir ne tikai sociālajiem darbiniekiem un policijai, bet arī ģimenes ārstiem, aprūpētājiem, kaimiņiem, radniekiem un kopianai. Īpaša uzmanība jāpievērš situācijām, “kad seniors jūtas nomākts, bieži aizkaitināts, trauksmains par nākotni, ir noslēgts un izolējas no citiem. Ir ļoti būtiski veicināt sabiedrības izpratni par vardarbību pret senioriem, vairojot viņiem iespējas saņemt sociālo atbalstu, psiholoģisko palīdzību, nodrošinot aktivitātes un kontaktu ar citiem cilvēkiem, kā arī senioru vajadzībām atbilstošu aprūpi un cieņpilnu attieksmi,” komentē I. Bite.

Lai gan Latvijā skrīninga instrumenti vardarbības pret senioriem noteikšanai netiek plaši izmantoti, starptautiskajā praksē ir pieejami vairāki rīki, kas var palīdzēt speciālistiem savlaicīgi identificēt riskus. Piemēram, [Vardarbības pret vecāka gadagājuma cilvēkiem aizdomu indekss](#) (Elder Abuse Suspicion Index – EAST) ir īss strukturēts instruments, ko iespējams izmantot ikdienas darbā. Vienlaikus īpaši svarīgi ir attīstīt sociālā atbalsta pakalpojumus un radīt vidi, kurā vecāka gadagājuma cilvēki jūtas droši runāt par savām grūtībām.

Apvienoto Nāciju Organizācija atgādina, ka ikvienam cilvēkam neatkarīgi no vecuma ir tiesības uz cieņu, pašnoteikšanos un drošību. Cieņpilnas attiecības vecumdienās nozīmē uz klausīt seniora viedokli, respektēt viņa izvēles, iesaistīt viņu lēmumu pieņemšanā, cienīt privātumu, veicināt sociālo līdzdalību un sniegt atbalstu, nepārņemot kontroli. Svarīgi atcerēties, ka rūpes un kontrole nav viens un tas pats. Pat situācijās, kad cilvēkam nepieciešama palīdzība ikdienas aktivitātēs, viņam saglabājas tiesības pieņemt lēmumus par savu dzīvi, paust savu gribu un tikt uz klausītam.

CITAS VĒSTKOPAS

Konference "Solis pirms: Darbs ar pusaudžiem vardarbības novēršanai" un noderīgs materiāls darbā ar pusaudžiem